

Наукові інтереси: інформаційно-комунікаційні технології в освіті, методи навчання іноземних мов на лінгвістичних факультетах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LOMAKINA Larysa Volodymyrivna – Senior Lecturer of the Department of English for Engineering

№1 of National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”.

Circle of scientific interests: information and communication technologies in education; methods of foreign language teaching at the non-linguistic faculties.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2022 р.

УДК 94(477) «19»:314.151.3-054.7

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-203-93-98

МАРЕЦЬКА Юлія Іванівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувача кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-4475-6390>

e-mail: uliyaermak30@ukr.net

БУНЧУК Оксана Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-7094-4934>

e-mail: bunchukatana@gmail.com

ПОПЕЛІШКО Юлія Іванівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-4607-6150>

e-mail: yuliapopeleshko@gmail.com

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ ПІСЛЯ ПЕРІОДУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна Україна виборювала незалежність шляхом довготривалої боротьби багатьох поколінь українців за право мати власну державу. Одна з хвиль боротьби українського народу за державність припадає на перші десятиліття ХХ століття. В 1917–1920-х роках відбувається лютнева революція, яка дає змогу «зробити ковток свободи», однак державницькі устремління українського народу виявилися слабшими за обставини. Державність було втрачено, і тисячі борців за неї і її творців опинилися за межами України, передусім у країнах Європи. В радянські часи вони кваліфікувалися переважно як «українські буржуазні націоналісти», «вороги українського народу». Тому досліджувати таке суспільно-історичне явище, як еміграція, було заборонено. Але це не могло змінити тих фактів, що вищезначена частина українського народу, адаптувавшись до нових умов, продовжувала і в умовах еміграції творити та розвивати українську освіту, науку, літературу.

Слід відмінити, що культурно-освітня діяльність української наукової еміграції протікала в контексті загальноєвропейського

історичного процесу. Тому дослідження проблем її історії має важливе наукове значення і для відтворення цілісної історії українського народу, і для об'єктивного окреслення місця української освіти, науки й культури в загальноєвропейському історико-культурному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Діяльність української наукової еміграції у країнах Європи у післяреволюційний період на сучасному етапі перебуває у стані дослідження та вивчення. У радянській історіографії питання, що стосувалися періоду українського національного відродження в першій третині ХХ ст., цілеспрямовано спотворювалось. Наразі, сучасними вченими знову піднімаються питання встановлення історичної достовірності найвагоміших подій з життя українських емігрантів та їх культурно-освітнього внеску. Для дослідження цього питання передовсім використовувались документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Окрім того, вагомий внесок становлять систематизовані спогади учасників тих подій, зокрема праці В. Вериги та В. Сім'янцева. Особливу увагу необхідно приділити праці польського дослідника

К. Грунберга, який проаналізував польсько-українські відносини, зокрема приділив увагу саме політичній еміграції першої половини ХХ ст.

Мета статті полягає у висвітленні діяльності української наукової еміграції в країнах Європи у післяреволюційний період.

Виклад основного матеріалу. В українській історії першої половини ХХ століття важливе місце належить післяреволюційній українській науковій еміграції, яка з'явилася внаслідок Першої світової війни та поразки революції 1917–1920 рр., коли українські землі знову втратили незалежність. Найширша культурно-освітня діяльність наукової еміграції розгорнулася в країнах Європи. В історичних джерелах висвітлено досить багатогранно різноманітні сторони життя емігрантського середовища на рівні європейських країн, їх регіонів, розкрита діяльність політичних партій, громадських об'єднань, закладів вищої освіти, наукових і культурних інституцій, української преси тощо. Післяреволюційна українська наукова еміграція, перебуваючи в непростих умовах, спромоглася створити розгалужену мережу різноманітних громадських, культурно-освітніх, фахових організацій як можливості збереження національної ідентичності й адаптації до нових умов життя поза межами України.

Початки української еміграції сягають далеко вглибину віків. У всі часи, коли національно-визвольний рух за здобуття незалежності України зазнавав краху, його учасники змушені були покидати терени Батьківщини. Ми знаємо про мазепинську еміграцію на території Туреччини, Франції, Швеції та Польщі, відомо про козацьку еміграцію в Османській імперії та про українських політичних емігрантів з Російської імперії на поч. ХХ ст. Однак жодні з них не можуть зрівнятися з українською еміграцією, яку спричинила поразка національно-визвольної боротьби на рубежі 20-х років ХХ ст., бо саме тоді за кордон емігрували десятки тисяч найактивніших учасників подій 1917–1920 рр. Серед них були як видатні політичні діячі, так і військовослужбовці, представники наукової та культурної інтелігенції, робітники та селяни, які своїми діями активно підтримували ідею визволення України. На кінець 1920 р., внаслідок невдалих боїв та наступу червоних військ, розпочався наймасовіший перехід на територію Польщі командування УНР та українських військ. Передбачаючи катастрофу, на польську територію було переправлено Державну скарбницю, Державний Банк і Експедицію державних паперів [12]. Згодом за кордон перейшли цивільні державні інституції та

військо, яких відіслали до таборів інтернованих: Каліш, Александров, Вадовіце, Стжалков [1, с. 216]. Уряд з цивільними установами розмістився в Тарнові та Ченстохові, куди 25 листопада прибув і Симон Петлюра [2, с. 308].

Роль і значення української наукової еміграції у справі виборювання незалежної України незадовго до своєї смерті сформулював Симон Петлюра, голова Директорії УНР. У першому ж числі тижневика «Тризуб» С. Петлюра, під псевдонімом В. Марченко, опублікував статтю «Перед широким світом», де було визначено місію української професури. У статті, зокрема, зазначалося, що боротьба за Україну не завершилася відступом армії за межі батьківщини. На чужині українська еміграція мала виконати головні завдання: зберегти державні традиції, здобуті у боротьбі 1917–1921 рр., сформувати культурні цінності та організувати систематичну інформаційну діяльність. З огляду на ці завдання, важливе значення автором статті надавалося саме українській професурі і українським вишам та науковим осередкам. Як зазначав С. Петлюра, наука «більше як якась інша сфера... наочно демонструє нашу національну здібність до конструктивної праці і наявність за нами тих елементів державної творчості, що самі за себе промовляють і являються незаперечними доказами оправданности наших змагань в цьому напрямку. Саме наукові кола українців-емігрантів мали заявити про Україну всьому світові – через участь у міжнародних конференціях та виданнях, співпрацю з міжнародними установами тощо [7].

Українські емігранти хоч і були розпорошені по всій Європі, та все ж вони не втратили здорового духу та віри в повернення на батьківщину. Порятунком від психологічного нищення на чужині в умовах табірної життя стали духовна та творча праця, навчання, самовдосконалення. Велась активна культурно-просвітня діяльність у таборах, листування та зустрічі із українською науковою інтелігенцією, що теж жила за межами батьківщини. Щодо політичного життя інтернованих, то підтримувалось таємне листування з Україною, висвітлювались події, велась пропаганда, спрямована на відродження української державності. Саму еміграцію розглядали як тимчасову, що обов'язково зміниться поверненням на батьківщину.

На окремий розгляд заслуговує українська еміграція в Німеччині, що належала до числа найвпливовіших та найдинамічніших у політичному плані українських громад на континенті. Кількість українців-емігрантів, заангажованих у політиці, була порівняно невеликою – приблизно три тисячі осіб. Та й

далеко не всі українські емігранти відзначалися максимальною політичною активністю.

Щодо освітнього рівня емігрантів, то найсприятливішою країною для української інтелігенції в 1920–1930 рр. була Чехословаччина. Саме в цій країні діяли три українські заклади вищої освіти, де мали змогу працювати та навчатися українці. Однак це, згідно із правовими обмеженнями щодо емігрантів, все ж не давало змоги українцям працювати на державних посадах, займатися підприємництвом та вільно влаштовуватись на роботу. Всі ці заборони часто приводили до того, що українці подавали прохання на зміну громадянства. І, якщо в першій половині 20 років ХХ ст. це були лише поодинокі випадки, то за якихось п'ять років набуло масового характеру.

З середини 20-х років ХХ ст. стабілізується становище української еміграції, воно дедалі більше набуває ознак своєрідного соціуму з чіткою внутрішньою організацією, політичним, громадянським та культурним життям. Так тривало до кінця 1930 років, до часу, коли знову змінилась політична ситуація в країнах Європи.

У місцях найчисленнішого проживання українців створюються громадські та культурно-освітні установи: школи, читальні, гуртки, різноманітні товариства, курси українознавства. Починають видавати різноманітні газети та журнали, друкувати науково-публіцистичну літературу. Утворюються театральні студії, відкриваються українські науково-дослідні установи. У 1920 роках українська діаспора почасти підтримувала зв'язки з підрадянськими землями, але з початку 1930 років, через політику русифікації і розгром українського суспільного життя і культури, усе припинилося. Поміж українськими осередками української діаспори зав'язалася тісна співпраця, утворено спільні установи і планувалися спільні заходи.

Одним з найчисленніших та найпомітніших центрів української політичної еміграції на початку 20-х років ХХ ст. стала Австрія, і, зокрема, її столиця Відень. Попри матеріальні труднощі, незнання мови, проблеми із працевлаштуванням та житлом значна частина емігрантів не відчувала жодних обмежень щодо політичної та партійної діяльності. В австрійській столиці перебували найпомітніші державні діячі доби Директорії та Центральної Ради. У силу різних історичних, політичних і культурних причин життя української наукової еміграції тісно пов'язане з двома історичними і культурними центрами Європи – Віднем і Прагою.

З австрійською столицею безпосередній зв'язок тягнеться з кінця ХVІІІ ст., коли Відень

стає політичною метрополією для частини українського народу. Тісні контакти, всебічне взаємопізнання і співпраця двох слов'янських народів – чеського і українського – в найбільшій мірі виявили себе в міжвоєнні роки, коли Прага перебрала на себе функції одного з найважливіших центрів української політичної, наукової і мистецької еміграції. Але крім того, в житті і діяльності українських емігрантів 20-30-х років існує ще й внутрішній взаємозв'язок між Віднем і Прагою, який позначився на багатьох значущих для української науки, освіти і культури справах. Більшість досліджень, присвячених УВУ, розкривають насамперед Празький період його діяльності, оминаючи такий важливий етап, як формування самої ідеї УВУ, її реальне втілення, закладення основ і функціонування (хоч і нетривале) у Відні.

Перша думка про необхідність організації і впорядкування наукового й освітнього життя українських емігрантів виникла в липні 1919 р. на зборах Українського Наукового Товариства у Відні, які відбулися під участю громадсько-культурних та наукових діячів, зокрема О. Олеса, В. Піснячевського, І. Горбачевського, С. Дністрянского, Д. Дорошенка. Збори ухвалили заснувати Український Культурний Інститут з місцем осідку в Празі і звернутися до уряду УНР, зокрема до посольства УНР в Чехословаччині, з проханням про фінансування інституту. Згідно з розробленим проектом інститут поряд з завданням теоретичного дослідження проблем науки і культури мав на меті розробляти практичні питання державного, економічного, культурно-освітнього життя¹. Як писав Д. Дорошенко: «Цей інститут мав служити українським національним архівом, музеєм, бібліотекою, взагалі притулком для української культурної праці за кордоном, на випадок, якби зовсім упала українська державність і ми не мали би захисту на своїй рідній землі» [3]. З підготовленими матеріалами про заснування інституту наприкінці 1919 р. в Прагу до посольства УНР поїхала делегація професорів у складі І. Горбачевського, О. Колеси і С. Дністрянского. Недовготривалі переговори з представниками уряду УНР про фінансування закінчилися безрезультатно. О. Колеса в одному з документів у зв'язку з перенесенням майбутнього українського університету до Праги з приводу переговорів зазначав наступне: «... старання лишилися без успіху, бо українське посольство в Празі не вважало відповідним тою справою займатися» [8]. Головою посольства УНР у Празі в той час був М. Славінський, який повністю відображав ставлення уряду УНР як до ЗУНР, так і до її наукових репрезентантів зокрема.

Впродовж 1919–1920 років в Австрії інтенсивно зростала кількість емігруючої української молоді, яка одразу ж після прибуття записувалася на навчання в вищі навчальні заклади, віддаючи перевагу університетській освіті. Значне скупчення української молоді, зокрема у Відні, було одним з поштовхів для українських учених-емігрантів до створення тут українського науково-навчального закладу. Цьому сприяла також та обставина, що навчаючись в австрійських закладах, українська молодь здобувала освіту, не отримуючи жодних знань з українознавства і не маючи можливості вчитися рідною мовою.

У кінці вересня 1920 р. українські вчені О. Колеса, С. Дністрянський, С. Рудницький, Д. Антонович ввійшли до складу Союзу українських журналістів і письменників (далі – СУЖіП) як члени новозаснованої секції академічних викладів, яка поставила перед собою завдання організувати навчання української молоді на чужині. Слід зазначити, що діяльність цих професорів, які так наполегливо шукали шляхів та можливості шез 1919 р. організувати українські наукові сили в еміграції, протягом довгих років, починаючи з кінця XIX ст., пов'язана зі справою відкриття українського університету та розвитку освіти взагалі. О. Колеса та С. Дністрянський як українські депутати з 1899 та 1907 років до австрійського парламенту, неодноразово виступали з промовами, робили депутатські внесення в справі утворення самостійного українського університету в Галичині.

Не лише політична діяльність, але, без перебільшення, все життя О. Колеси пов'язане з обороною й утвердженням права українців на освіту, у тому числі університетську. З 1896 р. учений займав у Львівському університеті різні посади – від заступника професора кафедри української мови і літератури до директора семінару української філології і декана філософського факультету. В семінарі під його керівництвом брали участь майбутні відомі науковці С. Томашівський, В. Гнатюк, С. Людкевич, М. Возняк, М. Федюшка. В 1906 р. Колеса заснував український народний університет під назвою «Товариство українських наукових викладів ім. П. Могили». В українському парламентарному клубі у Відні він виконував обов'язки голови шкільної комісії і референта університетської справи, а під час Першої світової війни був одним із засновників та віце-президентом Загальної Української Культурної Ради. При його безпосередній участі були створені українські школи в таборах українських біженців у Гмюнді, Вольсбергу, Гредігу. Саме О. Колесі належить ідея заснувати секцію академічних

викладів при СУЖіП, керування якою було йому і доручено [11].

С. Дністрянський після закінчення Віденського, Берлінського та Лейпцігського університетів з 1898 до 1918 року працював доцентом та Професором цивільного права Львівського університету. На початку 1920 р. вчений поряд з іншими українськими діячами заснував Товариство прихильників освіти у Відні і очолив його. Початок діяльності С. Рудницького в сфері освіти датується 1908 р., коли він був обраний приват-доцентом, а з 1910 р. – доцентом філософського факультету Львівського університету. В 1915–1918 роках він викладав географію в Академії експорту і світової торгівлі та Інституті культурних досліджень у Відні [4]. Історик мистецтва

Д. Антонович після навчання в Київському та Харківському університетах, а з 1906 р., за кордоном, у Франції, Німеччині та Італії, викладав історію мистецтва в Київській мистецькій школі та Київській консерваторії ім. М. Лисенка. Перебуваючи в еміграції у Відні, він працював над написанням лекційного курсу з історії українського мистецтва [9]. Таким чином, справою організації навчання української молоді у Відні займалися українські професори, які мали великий досвід викладацької, наукової та організаційної праці на ниві освіти [6]. Заходи вчених-емігрантів у справі організації студії для українських студентів, як в цілому мета і завдання секції академічних викладів, знайшли всебічну підтримку та прихильне ставлення Управи СУЖіП, зокрема його голови В. Кушніра та заступника голови О. Олеса. В результаті підготовчої роботи протягом жовтня – листопада 1920 р. члени секції академічних викладів склали тематику лекцій та забезпечили виклади лекторськими силами. Відкриття цих наукових викладів відбулося 30 листопада, де О. Колеса у вступній промові сказав: «На аполітичному і безпартійному ґрунті зійшлися ми всі для збереження і поглиблення культурних цінностей, так занедбаних в часі воєнних лихоліть. Усіх нас оживляє думка, щоби нашому громадянству, а особливо нашій молодіжці, якої велика частина лягла на кровавому шляху в боротьбі за волю рідної країни, треба тій решті, недоступній для університету на своїй землі, – стати в науку в рідній школі»

Висновки та перспективи подальших розвідок напруму. Становище української еміграції в Європі змінювалось із віддаленням подій 1917–1920 рр., змінювався її статус, але попри те вони жили думкою про Україну, про повернення на батьківщину. Вони мріяли бачити її вільною та самостійною. Через певні воєнні невдачі в боротьбі з більшовицькою

Росією, пов'язані насамперед із недоотриманням обіцяної допомоги з боку інших держав, ці люди опинилися на чужині. Дехто з них повернувся на батьківщину, але сталінська машина терору згодом поквиталася за їхні національно-свідомі ідеї, дехто переїхав за океан, шукаючи кращої долі для себе, але більшість все ж таки залишилась поблизу України, з надією повалити нав'язаний більшовицький режим. Ці люди згодом долучилися до боротьби за незалежність України в роки Другої світової війни.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Верига В. Визвольні змагання в Україні. 1914–1923 рр. Т. 2. Львів, 1998.
2. Grunberg K., Sprengel B. *Trudne sąsiedztwo (Stosunki polsko-ukraińskie w X–XX wieku)*. Warszawa, 2005.
3. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле. 1914–1920. Мюнхен, 1969. С. 467.
4. Львівський обласний державний архів, ф. 26, оп. 5, spr. 873, ark. 18; Про наукову роботу Рудницького див.: Потульніцький В.А. Вказ. праця. С. 275–286.
5. Львівський обласний державний архів, ф. 350, оп. 1, spr. 873, ark. 16–20.
4. Потульніцький В.А. Нариси з української політології (1819–1991). К., 1994. С. 226 – 238; 262 – 271.
6. Sydoruk Taisa. *Kulturelles Leben der Ukrainischen Emigration in Österreich zwischen den Weltkriegen. Studien zu Deutsch. Ukrainischen Beziehungen*. Ukrainische Freie Universität. München, 1996. Nr. 2. s. 61 – 93.
7. Петлюра С. Статті, листи, документи / Упоряд. В.Сергійчук. Т. 3. Київ 1999.
8. Statni ustredni archiv v Praze. Ukrajinske Museum. 13. 351. 1.
9. Statni ustredni archiv v Praze. UM. 28. 648. s. 1–2.
10. ЦДАВО України в Києві. ф. 4433. оп. 1. spr. 3. ark. 408.
11. ЦДА України у Львові. ф. 309, оп. 1. spr. 2085. ark. 8–33.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВОВУ). Ф.1075. оп. 2. spr. 9.

REFERENCES

1. Veryha, V. (1998). *Vyzvolni zmahannia v Ukraini [Liberation competitions in Ukraine 1914- 1923 rr]*. T. 2. Lviv [in Ukrainian].
2. Grunberg, K., Sprengel, B. (2005). *Trudne sąsiedztwo (Stosunki polsko-ukraińskie w X–XX wieku) [Trudne sąsiedztwo (Polish-Ukrainian relations in the 10th – 20th centuries)]* [in Warszawa].
3. Doroshenko, D. (1969). *Moi spomyny pro nedavnie минуле [My memories of the recent past. 1914 - 1920]*. S. 467 [In Germany].
4. Lvivskiy oblasnyi derzhavnyi arkhiv, f. 26, op. 5, spr. 873, ark. 18; Pro naukovu robotu Rudnytskoho div.: Potulnytskyi V.A. Vkaz. pratsia. S. 275–286.
5. Lvivskiy oblasnyi derzhavnyi arkhiv. f. 350. op. 1. spr. 873. ark. 16–20;

4. Potulnytskyi, V.A. (1994). *Narysy z ukrainskoi politolohii (1819–1991) [Essays on Ukrainian political science (1819–1991)]*. Kyiv [in Ukrainian].

6. Sydoruk Taisa. (1996). *Kulturelles Leben der Ukrainischen Emigration in Österreich zwischen den Weltkriegen [Cultural life of Ukrainian emigration in Austria between the world wars]*. München [In Germany].

7. Petliura, S. (1999). *Statti, lysty, dokumenty [Articles, letters, documents]*. Kyiv [in Ukrainian].

8. Statni ustredni archiv v Praze. Ukrajinske Museum. 13. 351. 1.

9. Statni ustredni archiv v Praze. UM. 28. 648. s. 1–2.

10. TsDAVO Ukrainy v Kyievi. f. 4433, op. 1. spr. Z. ark. 408.

11. TsDIA Ukrainy u Lvovi. f. 309, op. 1. spr. 2085. ark. 8–33.

12. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (dali TsDAVOVU). F.1075. op. 2. spr. 9.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

МАРЕЦЬКА Юлія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувача кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: професійне самопізнання викладача закладу педагогічної вищої освіти; шкільництво періоду національно-визвольних змагань 1917–20 рр. XX століття; комунікативна майстерність викладача закладів вищої освіти.

БУНЧУК Оксана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: професійне самопізнання викладача закладу педагогічної вищої освіти; шкільництво періоду національно-визвольних змагань 1917–20 рр. XX століття; комунікативна майстерність викладача закладів вищої освіти.

ПОПЕЛІШКО Юлія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: професійне самопізнання викладача закладу педагогічної вищої освіти; шкільництво періоду національно-визвольних змагань 1917–20 рр. XX століття; комунікативна майстерність викладача закладів вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

MARETSKA Yuliya Ivanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Pedagogical Skills of Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky.

BUNCHUK Oksana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Pedagogical Skills of Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky.

POPELESHKO Yuliya Ivanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and

Pedagogical Skills of Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky.

Research interests: professional self-knowledge of a teacher of a pedagogical higher education institution; schooling of the period of national liberation struggles of

1917-20 of the XX century; communicative skills of a teacher of higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2022 р.

УДК 376.37

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-203-98-103

МИЦИК Ганна Михайлівна –

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри прикладної психології та логопедії

Бердянського державного педагогічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4989-416X>

e-mail: kolibri07s@ukr.net

РОЛЬ ОПОРНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ СІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВИХ ПОСЛУГ ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Однією з складових освітньої реформи, яка відбувається в Україні, є оптимізація мережі закладів загальної середньої освіти в сільській місцевості. Передумов для цього декілька. По-перше, це невелика наповнюваність класів у таких закладах, що робить їх бюджетне забезпечення фінансово невиправданим. Йдеться про класи, в яких навчається менше 10 учнів. По-друге, недостатня укомплектованість закладів загальної середньої освіти необхідними педагогічними кадрами. Значною була кількість вчителів, які викладали по декілька предметів не за педагогічною спеціальністю, що суттєво знижувало якість отримуваної освіти. По-третє, досить низьким, у порівнянні з містами, залишався рівень матеріально-технічного оснащення закладів загальної середньої освіти; відчувався постійний брак в підручниках, спортивному інвентарі, обладнанні для кабінетів і лабораторій. За задумом влади, на заміну малокомплектним закладам загальної середньої освіти в Україні мають прийти опорні школи, мережа яких розпочала формуватися з 2013 року. Їх утворення розглядається як один із пріоритетів реформування загальної середньої освіти й механізм для подолання розриву між якістю освіти в містах і сільських місцевостях. З запровадженням в Україні інклюзивного навчання, яке гарантує учням з особливими освітніми потребами можливість навчання у закладах загальної середньої освіти, найбільш доступних і наближених до місця їх проживання, також слід вести мову й про подолання існуючого розриву у якості надання корекційно-розвиткових послуг таким учням, складовою яких є корекційно-розвиткові послуги учням з порушеннями мовлення. У зв'язку з цим актуалізується проблема

організації та забезпечення опорними закладами освіти належних умов для надання таких послуг, пошуку шляхів її ефективного та швидкого розв'язання. Перед усе має бути вирішене завдання максимального охоплення учнів з порушеннями мовлення корекційно-розвитковими послугами в межах створеного опорним закладом освіти єдиного освітнього простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для України опорний заклад освіти є новим за формою організації та структурою закладом загальної середньої освіти [8, с. 3]. Незважаючи на постійно зростаючу кількість наукових праць, що стосуються організації, функціонування та розвитку опорних закладів освіти (Беновська Л. Я., Калініна Л. М., Онаць О. М., Топузов М. О., Пальчук В. Е., Попович Л. М., Постельняк А. І., Савчук Д. М. та інші), відзначаємо, що специфіка організації освітнього процесу в них є самостійним предметом дослідження лише в окремих роботах (Матвієнко О. В., Ткачова Н. О., Шубак Г. В.). В той же час питання організації інклюзивного навчання в опорних закладах освіти, забезпечення належних умов для надання корекційно-розвиткових послуг для учнів з порушеннями мовлення відповідно до їх потреб, як складової такого навчання, зокрема і в сільській місцевості, в них не розглядалися. Значущість теоретичних і прикладних аспектів означеної проблеми зумовлюють здійснити дослідження у цьому напрямі, виокремити особливості, пов'язані з цим. Підґрунтям дослідження є результати моніторингу процесу децентралізації в галузі освіти Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України), окремих регіональних інститутів післядипломної педагогічної освіти, інформації Державної служби статистики України,